

In Utrecht komt alles samen

JANNEKE PLANTENGA

Hoogleraar economie van de verzorgingsstaat en departementshoofd Utrecht University School of Economics (U.S.E.)

WOLTER HASSINK

Hoogleraar toegepaste econometrie en onderzoeksdirecteur U.S.E.

Leiden en Utrecht waren lange tijd de enige universiteiten in Nederland waar men geen economie kon studeren. ‘Economie is geen academische studie’, zo meende men aan de deftigste universiteiten van het land. Maar dit betekent niet dat er in Utrecht geen academisch economisch onderwijs was. In 1720 was Utrecht de eerste Nederlandse universiteit met een opleiding Staathuishoudkunde, ondergebracht bij de Faculteit Rechtsgeleerdheid. Studenten kregen daarnaast les in statistiek, staatsrecht en contemporaine geschiedenis.

ONTWIKKELING

Utrecht heeft altijd bekende economen voortgebracht. De bekendste is Tjalling C. Koopmans (1910–1985), die hier wiskunde en theoretische natuurkunde studeerde en in 1975 de Nobelprijs voor de Economie kreeg (zie foto). Andere bekende Utrechtse economen in de twintigste eeuw zijn H.M.H.A. van der Valk (hoogleraar 1940–1961), C.J. Oort (hoogleraar 1961–1971) en C.K.F. Nieuwenburg (hoogleraar 1971–2002).

Receptie van Nobelprijswinnaars in 1975 (helemaal links staat professor Tjalling C. Koopmans)

Het landschap begon aan het eind van de twintigste eeuw te veranderen. Eerst ontstonden er in Utrecht bovenbouwstudies, zoals de opleiding Recht en Economie aan de juridische faculteit. Soortgelijke ontwikkelingen deden zich voor bij de faculteiten Letteren (geschiedenis), Sociale wetenschappen en Geografie. Na een propedeuse bij een van deze faculteiten kon er een combinatiestudie met economie worden gevolgd, maar er bestond niet één geïntegreerde facultaire opleiding. Dit was zeer tegen de zin van de toenmalige voorzitter van het CvB, Jan Veldhuis, die vond dat de Universiteit Utrecht (UU) eindelijk een volwaardige economieopleiding moest krijgen – om inhoudelijke én strategische redenen. “Ministers, topbestuurders aan de departementen of in het bedrijfsleven waren overal opgeleid behalve in Utrecht. Ook in de media zag je steeds minder alumni of Utrechtse hoogleraren. Wilden wij weer een grotere rol spelen, dan was het noodzakelijk een gedegen economieopleiding te grondvesten” (USE, 2013). Aldus geschiedde en in 2003 wordt de Utrecht University School of Economics (U.S.E.) opgericht, met Peter de Gijzel als eerste ‘bouw’-decaan. Het nullustrum wordt in oktober van dat jaar groots gevierd met een congres en de oraties van de nieuw aangestelde hoogleraren Hans Schenk (Strategie en Organisatie), Rob Alessie (Econometrie), Brigitte Unger (Economie van de Publieke Sector), Clemens Kool (Financiering en Financiële Markten) en Harry Garretsen (Internationale Economie). De formele opening wordt bijgewoond door Anne Frankel en Helen Sanboz, de dochters van Tjalling C. Koopmans naar wie het U.S.E.-onderzoeksinstituut is vernoemd (De Gijzel en Schenk, 2005).

Ongeveer in dezelfde tijd vindt er een reorganisatie plaats aan de Universiteit Utrecht, in die zin dat er niet langer sprake is van disciplinaire faculteiten. Vooral om de bestuurlijke slagkracht van de universiteit te vergroten, worden er zeven brede multidisciplinaire faculteiten geformeerd. In deze herschikking wordt de jonge economiefaculteit onderdeel van de faculteit REBO, wat staat voor Recht, Economie, Bestuur en Organisatie. In 2007 wordt Peter de Gijzel opgevolgd door Clemens Kool die

tot 2011 het departement zal leiden. Er is sprake van een groeiend studentenaantal, vooral na 2009 wanneer het label van de opleiding verandert van *Economie* naar *Economie en bedrijfseconomie*. In 2015 is U.S.E. uitgegroeid tot een financieel gezond en dynamisch departement met ruim 1300 studenten, 75 staffleden en 15 hoogleraren. U.S.E. biedt een bachelor aan in Economics and Business Economics. Het masteraanbod kent een breed palet van meer specialistische economieprogramma's, variërend van Financial Management tot Economic Policy en een tweejarige research-master. Alle opleidingen zijn in het Engels en trekken een brede, internationale groep studenten aan. Gegeven de specifieke ontstaansgeschiedenis en de breedte van de Universiteit Utrecht ligt nauwe samenwerking met andere disciplines voor de hand. Zo participeert U.S.E. samen met rechten in het masterprogramma Law and Economics en vinden alle REBO-departementen elkaar in het programma European Governance. In Utrecht komt alles samen, ook bij Economie.

THE REAL-WORLD PERSPECTIVE

Het is een uitdaging om multidisciplinair onderzoek en onderwijs goed vorm te geven, maar U.S.E. bewijst dat het kan. In het onderzoek en onderwijs wordt de complexe sociaal-economische realiteit als uitgangspunt genomen: *the real-world perspective*. De missie van U.S.E. is vervolgens gebaseerd op een vijftal observaties: markten zijn niet altijd in evenwicht, menselijk handelen is niet altijd rationeel en instituties zijn belangrijk voor het verklaren van economische ontwikkelingen, evenals de dimensies ruimte en tijd. Het unieke van U.S.E. zit niet in elk van deze uitgangspunten afzonderlijk, want je vindt ze overal in de moderne economische wetenschap. Het is de combinatie ervan en de nadruk op het bredere economische perspectief dat multidisciplinaire dwarsverbanden mogelijk en zinvol maakt. Vanuit dit multidisciplinaire perspectief wordt het onderzoek en onderwijs bij U.S.E. systematisch uitgebouwd.

Door inzichten uit beide vakgebieden met elkaar te verbinden, kunnen bedrijfseconomische inzichten worden verdiept, terwijl de algemeen-economische inzichten worden gevoed via de bedrijfspraktijk

Een belangrijk uitgangspunt bij U.S.E. is de integratie van perspectieven. Daarom bestaat het traditionele onderscheid tussen algemene economie en bedrijfseconomie niet, maar gaat het vooral om het bevorderen van de coherentie en synthese tussen beide vakgebieden. Zo kunnen studenten in het derde jaar van de bacheloropleiding wel kiezen

William Baumol en toenmalig decaan Peter de Gijzel bij een manifestatie over economie en kunst: 'A wealth of creations', gehouden in Utrecht in 2007

voor meer bedrijfseconomische of meer algemeen-economisch georiënteerde vakken, maar worden ze na het eerste gemeenschappelijk jaar niet gescheiden in twee verschillende programma's. Door inzichten uit beide vakgebieden met elkaar te verbinden, kunnen bedrijfseconomische inzichten worden verdiept, terwijl de algemeen-economische inzich-

Centraal uitgangspunt bij dit thema is dat de kracht van de samenleving in belangrijke mate voortkomt uit de spelregels van het menselijke verkeer: de instituties

ten worden gevoed via de bedrijfspraktijk. Vanuit de overtuiging dat methoden het best middels hun toepassing kunnen worden geleerd, is ook het econometrieonderwijs aan U.S.E. volledig geïntegreerd in de economieopleidingen.

SOCIETAL CHALLENGES

Het gaat echter niet alleen om integratie en samenwerking binnen de economische discipline, want U.S.E. zet ook sterk in op de integratie en samenwerking met andere disciplines. De economische crisis van de afgelopen jaren is door velen ook als een crisis van de economische wetenschap geduid. Hoewel er discussie kan bestaan omtrent de breedte en diepte van deze disciplinaire crises, is er een groeiend draagvlak voor multidisciplinaire samenwerking. Deze nieuwe openheid past naadloos bij de strategische agenda van de Universiteit Utrecht. Daarin wordt er veel nadruk gelegd op multidisciplinaire samenwerking en veel aandacht besteed aan kennisdeling met de samenleving.

Voor U.S.E. betekent dit dat het onderzoek is ingebed in de Strategische Thema's en Focusgebieden van de Universiteit Utrecht, die de traditionele disciplinegrenzen overstijgen. Hierin wordt excellente wetenschap ingezet voor en geïnspireerd door *societal challenges*.

De uitdaging voor de toekomst ligt niet in verdere specialisatie en vervreemding, maar in verbreding en integratie

Met name aan het brede en succesvolle UU-thema 'Institutions for Open Societies' levert U.S.E. een belangrijke bijdrage. Centraal uitgangspunt bij dit thema is dat de kracht van de samenleving in belangrijke mate voortkomt uit de spelregels van het menselijke verkeer: de instituties. Het gaat daarbij niet alleen om formele regels (zoals wetten), maar ook om de waarden, normen, gewoontes en de bijbehorende netwerken en organisaties. Deze instituties bepalen ook in welke mate een samenleving schokken kan opvangen, duurzaam is en toekomstbestendig. Uit de samenwerking met historici en geografen is inmiddels het vanuit U.S.E. geleide Horizon 2020-project Financial and Institutional Reforms for the Entrepreneurial Society (FIRES) voortgekomen. Bovendien wordt er nauw samengewerkt binnen de wat kleinere UU-focusgebieden als Future Food Utrecht, Education for Learning Societies en Complex Systems. Door grote thematische onderzoeksprogramma's bottom-up vorm te geven, loopt de UU voorop ten opzichte van andere universiteiten in Nederland.

Het onderzoek bij U.S.E. kenmerkt zich dan ook vanzelf door een sterke verwevenheid met maatschappelijke vraagstukken. Deze bieden een bron van inspiratie, niet alleen voor het meer toegepaste maar ook voor het fundamentele onderzoek bij U.S.E. Om focus te geven aan het toekomstige onderzoek wil U.S.E. zich verder profileren binnen de driehoek ongelijkheid-duurzaamheid-groei. Concrete onderzoeksterreinen als Entrepreneurship, The Future of Work, Sustainable Finance en Sustainable Development zijn volop in ontwikkeling. Meer fundamentele vragen over menselijk (keuze)gedrag, met een scherp oog voor de beleidsimplicaties daarvan, komen aan bod in Behavioural Insights for Policy Making.

TEN SLOTTE

Ook in de toekomst blijft U.S.E. de plek waar alles samenkomt. Sinds haar oprichting in 2003 heeft U.S.E. zich ontwikkeld tot een economie-departement dat internationaal herkend en erkend wordt in onderzoek en onderwijs. Aan de U.S.E. is er volop ruimte voor invloeden vanuit de aanpalende wetenschapsgebieden en staat de integratie van inzichten centraal. Dit is in lijn met de ontwikkeling van de economie als discipline en van de wetenschap als geheel. De uitdaging voor de toekomst ligt niet in verdere specialisatie en vervreemding, maar in verbreding en integratie. Ingebed in de breedste universiteit van Nederland, is U.S.E. uniek gepositioneerd om die uitdaging aan te gaan.

LITERATUUR

Gijsel, P. de, en H. Schenk (2005) *Multidisciplinary economics. The birth of a new economics faculty in the Netherlands*. Dordrecht: Springer.

USE (2013) *A decade of USE, 2003–2013*. Utrecht: Utrecht University School of Economics.